

Provokatiivinen kirja populaarikulttuurin hyödyistä

Kari Uusikylä

Steven Johnson: *Kaikki huono on hyväksi. Miten nykyinen populaarikulttuuri tekeekin meistä älykkäämpiä.* Suom. Kimmo Pietiläinen, Terra Cognita, 2006, 233 s.

Amerikkalainen tietokirjailija Steven Johnson on kirjoittanut provokatiivisen kirjan, jonka perussanoma on se, että massavihteellä on hyvin myönteisiä vaikutuksia päivästoin kuin halutaan uskoa.

Kimmo Pietiläinen jaksaa ihmeen ahkerasti tuottaa mielenkiintoisia kirjoja, jotka ovat kaikkea muuta kuin massaviihdettä. Tämäkin kirja pakottaa ajattelemaan, hyväksymään ja väittämään vastaan. Kyse ei kuitenkaan ole tiukasta tieteellisestä teoksesta, siihen se on liian polveileva ja monikäsitteinen. Vastaan tulee jatkuvasti uusia pelien ja televisio-ohjelmien nimiä, väliin tutkimussuuntia tai – tuloksia. Koko populaarikulttuurin käsite on kovin laaja. Tangomarkkinoista ei ainakaan ole puhe.

Uskomme, että kansa tylsistyy tietokoneiden ja televisioiden edessä, mediayhtiöille on tärkeintä raha ja sitä tuovat parhaiten massoja tyhmentävät törkyohjelmat ja väkivaltaiset videopelit. Johnson haluaa kumota tämän yksipuolisen uskomuksen. Kirjan keskeinen käsite on Unikeko-käyrä, joka ”kartoittaa keskimääräiset populaarikulttuurin maisemanmuutokset”. Tekijän perusväittäminen on se, että massojen viihteellä on myönteisiä vaikutuksia kansalaisten älylliseen kehitykseen. Kirjassa kuvataan monien esimerkkien avulla miten tietokonepelit ja television viihdesarjat vaativat nykyisin kuluttajilta analyttistä ajattelukykyä ja päätöksentekoa; niiden ahkera harjoittaminen lapsesta lähtien lisää älykkyyttä, kysymys on eräänlaisesta kognitiivisesta voimistelusta.

Lapset oppivatkin varmasti pelien avulla tietyn tyyppisiä ajattelutaitoja: pelit kiinnostavat ja oppiminen käy koneen ääressä istuskellessa kuin itsestään. Tavallinen ihminen oppii melkein mitä tahansa kunhan opiskelee, keskittää psyykkistä energiaansa määrätietoisesti tiettyyn asiaan. Taitojen opiskelu vaatii sisäistä motivaatiota, kiinnostuneisuutta ja harrastuneisuutta ja sitähän varsinkin pojilla riittää pelaamiseen. On selvää,

että nuorten tietotekniset taidot ovat keskimäärin aivan eri tasoilla kuin meidän ikäihmisten, jotka yritämme huonolla menestyksellä pärjätä monimutkaistuvan tekniikan kanssa. Kuka osaa viritellä paketista otetun digiboxin käden käänteessä kuntoon siten, että kanavat ovat paikallaan ja videointisysteemit kunnossa. Pitää kutsua naapurin poika apuun.

*

Ei liene suuri ihme, että tietotekniikasta ja monimutkaisista televisiosarjoista kiinnostuneet kehittävät samalla ns. testiälykkyyttään, koska testeissä vaaditaan avaruudellista hahmotuskykyä tai verbaalista ja numeerista päättelykykyä. Toisaalta yksilötasolla on hyvin vaikea tai peräti mahdoton arvioida kuinka paljon älykkyys on kehittynyt tai taantunut viihteeseen ansioista. Kun jotkut tutkijat ovat jopa sitä mieltä, että älykkääksi tai tyhmäksi synnytään, ei kai ainakaan niistä lähtökohdista televisiosarjien juonen seuraamisella voi kovin kummoista älyn kasvua saavuttaa.

Koska Johnsonin teoksen perussanoma on se, että populaarikulttuuri peleineen ja uudentyyppisine televisiosarjoineen kohottaa massojen älykkyydosamäärää, on asiallista pysähtyä hetkeksi pohtimaan älykkyyden olemusta ja merkitystä, siunauksellisuutta ja mahdollisia haittoja.

Tekijä väittää, että kulttuurikriitikot spekuloiivat uusien medioiden sisältämällä kognitiivisilla muutoksilla, mutta käyttävät harvoin aivotutkimuksen ja muunlaisen kokeellisen tutkimuksen näkemyksiä väitteidensä tukena. Näin epäilemättä onkin. On uskottavaa, että aivotutkimus tuottaa tulevaisuudessa paljon arvokasta tietoa, joka auttaa ymmärtämään paremmin oppimista ja erilaisten erityislahjakkuuksien kehittymistä.

*

Älykkyystutkijat ovat pitkään olleet yksimielisiä älykkyyden yleisen g-tekijän olemassaolosta ja siitä, että tämä älykkyystestien mittaama ominaisuus avaa länsimaiselle ihmiselle monia mahdollisuuksia. Älykäs oppii käsitteellisiä asioita

nopeasti, pystyy toimimaan loogisesti valintatilanteissa, osaa suunnitella elämäänsä pitkäjänteisesti jne.

Harva kieltää älykkyuden g-tekijän arvona, mutta moni on sitä mieltä, että sitä ei pidä nostaa myöskään korokkeelle ainoaksi lahjakkuuden lajiksi. Neuropsykologi Howard Gardner on tullut hyvin tunnetuksi moni-intelligenssi teoriastaan, joka korostaa, että ihmisillä on ainakin kahdeksan intelligenssiä eli erilaista tapaa ratkaista ongelmia. Intelligenssien kehittymiseen elinympäristöllä ja kulttuurilla on suuri vaikutus. Testiälykäs voi olla esimerkiksi ihmissuhteissaan täysin avuton tai ei pysty tekemään alkeellisia-kaan käytännöllisiä töitä.

Oppimiseen kuuluu sisäisiä kognitiivisia ja motivaatiotekijöitä sekä ulkoisia sosialisointia ja tilannekohtaisiin tekijöihin liittyviä variaabeleita. Koska eri tekijöiden on mahdollista kompensoida toistensa puutteet, on hyvin hankalaa ennustaa pitkällä tähtäyksellä tulevia saavutuksia. Yleisen älykkyystekijän vaikutus saavutuksiin vähenee ajan myötä sitä mukaan kuin aluespesifi tietämys ja asiantuntijuus, ekspertti nousee yhä tärkeämmäksi. Psykologinen kiinnostus ekspertti-noviisi-paradigmaan on keskittynyt paljon sen ongelman ympärille, mikä on prosessi, joka tuottaa korkeatasoista suorituskykyä.

Jotkut tutkijat menevät jopa niin pitkälle, että he ehdottavat, että ei pitäisi puhua niinkään lahjakkuuksista kuin eksperteistä. Tutkimuksia on suoritettu enimmäkseen musiikin, urheilun ja shakin alueella. Tulosten mukaan erityisalaan liittyvät muistitekijät ovat tärkeä tulevan suoritustason ennuste.

*

Vaikka pelien ja televisioviihteen väkivalta ja moraalisesti arveluttavat mallit otetaankin kirjassa

esiin ohimennen, niiden vaikutukset sivuutetaan aika kevyesti. "Nykyinen populaarikulttuuri ei kenties ohjaa meitä kaidalle tielle, Se kuitenkin tekee miestä älykkäämpiä," kirjassa todetaan. Riittääkö tämä?

Kirjassa uskotaan testien mittaaman älykkyysosamäärän vähittäisen kasvun vaikuttavan myönteisesti suuriin massoihin. Samalla kuitenkin myönnetään, että nerous tai luonnontieteelliset keksinnöt eivät ole mitenkään dramaattisesti lisääntyneet. Kysymys yleisen älykkyysosamäärän suhteesta erityislahjakkuuksiin jää ymmärrettävästi käsittelemättä suppeahkossa teoksessa. Onko jonkun kansakunnan keskimääräisen älykkyysosamäärän viiden pisteen nousulla suurtakaan käytännön merkitystä? Elämässä menestyminen vaatii paljon muutakin kuin käsitteellisten kuvioanalogioiden ratkaisukykyä, älykkyyttä lainkaan väheksymättä.

Kun avaan television, yhdellä kanavalla saa pelata kymmenen sotapeliä hintaan 9,95. Pelaaja Arska tuhoaa parhaillaan ruudussa panssareillaan vihollisia kuin karpäsiä. Toisella kanavalla näen saman aivan tositapahtumina. Huippuaivojen kehittämä huipputeknologia tappaa ja tuhoaa oikeita eläviä ihmisiä.

Älyn avulla ihmiskunta voidaan tuhota, ehkä myös pelastaa, jos siihen yhdistyisi viisaus. Historian valossa näkymä on synkkä. Ehkä edelleen kannattaa painokkaasti puhua myös massaviihteen vaikutuksista moraaliin. Muuten voi käydä niin, että kognitiivisesti korkeatasoiset aivot tekevät lopun koko ihmiskunnasta.

Uskon, että massaviihde voi tehdä joistakuisista älykkäämpiä, mutta monista myös tyhmempiä ja raaempia. Viisaus on eri asia kuin testiälykkyys.

Kirjoittaja on kasvatustieteen professori Helsingin yliopiston Soveltavan kasvatustieteen laitoksella.